

KURZY MANAŽÉRSTVA KVALITY VÝUČBY

THE COURSES QUALITY MANAGEMENT OF TEACHING

Michal Blaško

Technická univerzita Košice

Abstract:

This paper brings content and evaluation of teaching quality management courses that are in progress at the Technical University in Košice (TUKE) for university teachers since 2011, but also within the complementary training course for secondary school teachers. After completing these courses participants express their views through questionnaire on the structure, content and contribution of the course for their teaching competence.

The aim of this paper is to present measured results of evaluation and examined structure of the content of program courses in quality assurance for higher and secondary education teachers. The present results so far indicate that the mission and goals of the teaching courses with the management of its quality are a great innovation for teachers' competence in current teaching.

Key words:

quality of teaching, system and characteristics, the structure of educational activities

Úvod

Úspešnosť školy spočíva predovšetkým v kvalite a efektívnosti práce učiteľov. Ešte významnejšie sú tieto myšlienky v súčasnosti, keď je potrebná renesancia školstva nielen v oblasti kvality a efektívnosti výsledkov práce školy (na úrovni školy), ale predovšetkým v oblasti kvality procesov výučby (na úrovni výučby).

Už vyše 40 rokov sa v Košiciach rozvíja, uplatňuje a skvalitňuje v praxi školy Systém výučby s uzavretým PDCA cyklom. Experimentálne bol realizovaný predovšetkým na Gymnáziu Šrobárova a v súčasnosti sa vyučuje na Technickej univerzite v Košiciach v rámci predmetu Manažérstvo kvality výučby pre učiteľov stredných a vysokých škôl.

Prof. PhDr. Ján Hvozdík, DrSc. svojho času v úvodnom príhovore k vydanej publikácii Systém vyučovania s uzavretým cyklom (1992) vyzdvihol skutočnosť, že autori nového systému výučby „sa usilujú prekonať a zmeniť stav tradičného, málo účinného vyučovania na základe aplikácie novej teórie rozvoja osobnosti žiaka prostredníctvom jeho učebnej činnosti. Osvojenie tejto teórie učiteľmi, a najmä jej realizácia v pedagogickej praxi škôl, je hlavným

predpokladom, aby sa do školského vyučovania podarilo aktívne zapojiť aj žiaka, podnietiť jeho vnútornú motiváciu“.

Pri skúmaní činiteľov, ktoré sa zúčastňujú na rozvoji študentovej osobnosti, poukázal prof. J. Hvozdík (1994) na tri hlavné rezervy potenciálneho rozvoja osobnosti:

a) na rozvoj motivácie a regulácie,

b) na rozvoj hodnotového, najmä etického a mravného myslenia a zamerania osobnosti,

c) na rozvoj tvorivosti (tvorivých schopností a vlastností).

V kultúre kvality výučby v aktuálnom systéme s uzavretým PDCA cyklom sa prejavuje práve vplyv košickej pedagogicko-psychologickej školy z prelomu 70-tych a 80-tych rokov minulého storočia, zakladateľom ktorej bol prof. Hvozdík.

Manažérstvo kvality výučby rešpektuje vnútorné mechanizmy kvality akými sú vnútorná motivácia, sebahodnotenie a vlastná tvorivosť osobnosti študenta vo vzdelávacích aktivitách s PDCA cyklom. Princípy manažérstva sú orientované na osobnosť študenta, so stratégiami zameranými na jeho aktívne učenie sa, s cieľom sebauvárania jeho plne rozvinutej osobnosti.

Kurz manažérstva kvality vysokoškolskej výučby organizujeme pre učiteľov všetkých fakúlt Technickej univerzity v Košiciach pravidelne v každom semestri od júna 2011. Účastníci kurzu musia mať už zvládnuté základy učiteľstva (doplnkové pedagogické štúdium, kurz vysokoškolskej pedagogiky, alebo absolvovanie učiteľskej fakulty). Doterajšie dosiahnuté výsledky z aplikácie Systému s uzavretým PDCA cyklom v kurzoch manažérstva kvality vysokoškolskej výučby z uplynulého obdobia (Blaško, Raschman 2012; 2015) dávajú optimistický predpoklad pre uvádzania manažérstva kvality do vysokoškolskej výučby.

Stratégie manažérstva kvality v škole

Ako zabezpečiť kvalitu v systéme výučby ?

Pre implementáciu kvality do výučby v školách nestačí prístup „zhora - zvonku“, formovaním z manažmentu školy. Bez stimulovania podnetov vyplývajúcich z učiteľovej vyučovacej činnosti a študentovej učebnej činnosti zostáva kvalita výučby výrazne obmedzená, nerozvinutá. Ak sa učitelia (či študenti) necítia byť spoluvlastníkmi modelu manažérstva kvality v škole a vo výučbe, potom ich reakcia na tieto inovácie je málo aktívna, má nízku účinnosť. Teda aj pri vytváraní a udržiavaní kultúry kvality v škole je potrebná stratégia kombinácie prístupu ku kvalite „zhora - zvonku“ (zapojením manažmentu školy) a „zdola - zvnútra“ (manažérstvom kvality vyučovania a učenia sa).

Obroda nášho školstva musí v súčasnosti začať obrodou

a rehabilitovaním študentovej osobnosti zvnútra, najmä vnútornej motivácie a tých kvalít osobnosti študenta, ktoré povedú k jeho sebarozvoju školským pôsobením. Dnes, keď by sa mali nastoliť požiadavky na kvalitu vo výučbe, ako vlastnosti dosahovať žiaduce optimálne plnenie vzdelávacích požiadaviek, je uvedený odkaz pre aktivitu subjektu, pre pozíciu tvorivej aktivity študenta a učiteľa v škole zvlášť aktuálny. Spokojnosť zainteresovaných partnerov, ktorými sú predovšetkým študent, učiteľ, rodič, manažment školy a zamestnávateľ, sa manažérstvom kvality výučby dosahuje hlavne stimulovaním a napĺňaním vzdelávacích potrieb, túžob a prianí, predstáv, očakávaní študentov, pri zachovaní plnenia si svojich povinností a pracovnej disciplíny.

Tradičné hodnotenie výučby často vychádza zo zásady, že ten kto riadi, ten kontroluje, získava výsledky a hodnotí. Je potrebné sa vyhnúť tomuto pohľadu „zhora - zvonku“. Teda aby len vedúci pracovníci hodnotili prácu učiteľov, či len učiteľia prácu študentov. Je nevyhnutné, aby sa kvalita výučby v systéme hodnotila aj „zdola - zvnútra“, z pohľadu učiteľov a študentov, ktorí majú možnosť kvalitu výučby zažiť osobne. Kvalita v systéme vzdelávacích aktivít funguje vtedy, ak všetci zainteresovaní partneri sa môžu hodnotiť vzájomne. Preto v napĺňaní kultúry kvality školy je potrebné správne a jasne určiť partnerov, ich kompetencie a zodpovednosť tak, aby nikto z partnerov nebol trvale len v úlohe hodnoteného alebo hodnotiteľa. Systém manažérstva kvality nemá byť záležitosťou len riadiacich pracovníkov, ale aj riadených pracovníkov a tiež študentov.

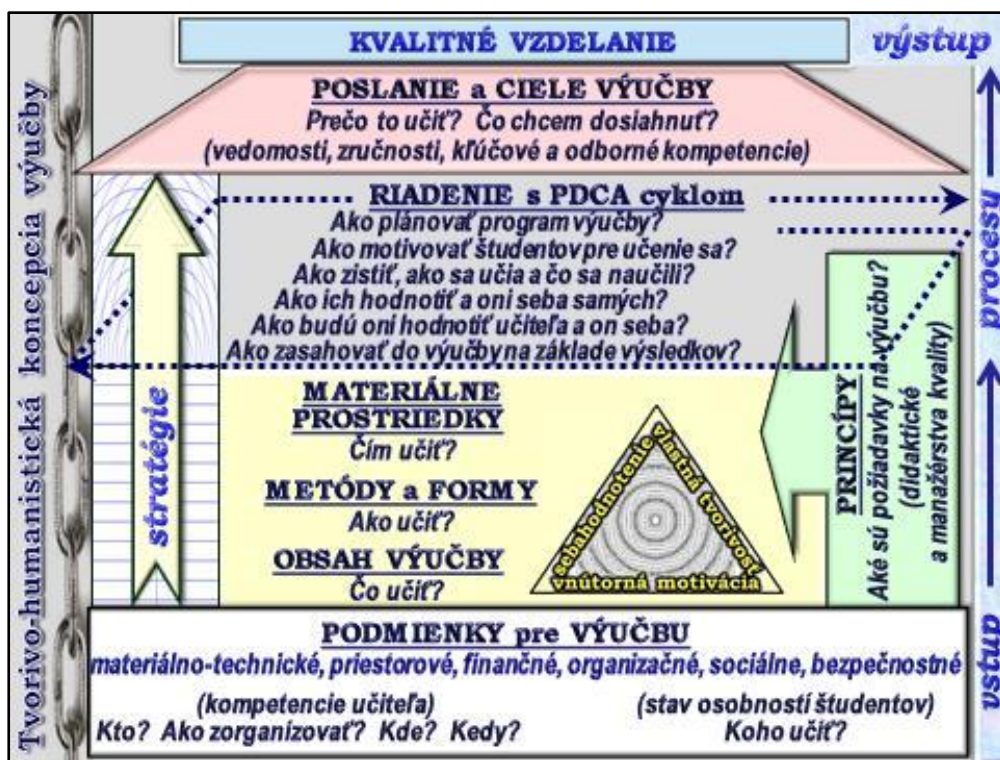
Procesom zlepšovania kvality výučby „zdola – zvnútra“ (zainteresovanosťou študentov, učiteľov) je potrebné na školách venovať väčšiu pozornosť, pretože prioritou skvalitňovania výučby je aktívne zapojenie práve vyučujúcich (vo vyučovaní) a študentov (v učení sa). Vo vzdelávacích procesoch školy je dôležité pre zrod motivačných procesov v interakcii učiteľa a študenta ich vzájomné očakávanie – učiteľa od študenta a študenta od učiteľa, ako aj ich vlastná autoregulácia, sebahodnotenie.

Kvalita vo výučbe vychádza z takého organizovania vlastnej učebnej činnosti študentov, v ktorej nie je hlavným mobilizujúcim činiteľom len jej cieľ, dosiahnutie čo najlepšieho výkonu, ale aj vlastný obsah tejto učebnej činnosti, jej priebeh a aktívna účasť študenta na nej. Celý systém výučby, všetky fázy a zložky učebného procesu sú potom zamerané na motiváciu a reguláciu osobností študentov, čo nielen skvalitňuje, ale aj zefektívňuje výučbu.

Metodika kurzu

Aké sú východiská pre zvládnutie systému manažérstva kvality výučby ?

Metodológia, ktorá má zaručiť manažérstvo kvality výučby pre učiteľa, je jeho komplexnosť prístupu pri riešení úloh vo výučbe, jeho systémový prístup k výučbe. Znamená to identifikovanie, porozumenie a manažérstvo kvality systému vzájomne prepojených zložiek a činností v štruktúre výučby, ktoré vzájomne súvisia a ovplyvňujú dosahovanie cieľov výučby.

Obr. 1: Štruktúrna mapa systému kvalitnej výučby. (Zdroj: vlastné spracovanie)

Vytvorenie štruktúry v systéme výučby napomáha aj kontinuálnemu zlepšovaniu tohto systému prostredníctvom merania a vyhodnocovania, tiež stanoveniu možných zdrojov problémov pre jednotlivé zložky a činnosti, korigovaniu plánovania a realizácie výučby (pozri obr. 1).

Pre systém manažérstva kvality výučby sú stanovené systémové zložky (Blaško 2013), ktorými sú:

- poslanie a všeobecné ciele manažérstva kvality výučby;
- princípy manažérstva kvality výučby (zameranie sa na osobnosť študenta, vodcovstvo učiteľa, angažovanosť učiteľa, procesný prístup, zlepšovanie výučby, rozhodovanie založené na dôkazoch, riadenie vzťahov s partnermi);
- sledované oblasti a indikátory kvality výučby (oblasť podmienok pre prácu učiteľa a študentov, oblasť nadobudnutého systému učiteľských

kompetencií; (P) – plánovanie programu výučby predmetu, D – realizácia priebehu výučby, (C) – kontrolovanie priebehu výučby, (A) – zasahovanie do programu výučby na základe výsledkov; kvalita výstupov výučby);

d) štandardy kvality výučby;

e) nástroje merania kvality výučby;

Aký je program vzdelávacích činností s manažérstvom kvality výučby pre učiteľa ?

Procesný prístup k riadeniu výučby znamená systematicky identifikovať procesy vo výučbe pre dosiahnutie požadovaných výsledkov a nachádzať medzi nimi vzájomné väzby. Štruktúra vzdelávacích činností s manažérstvom kvality v PDCA cykle, akými sú prednášky, cvičenia, semináre a pod. je znázornená na obr. 2 (Blaško 2013).

Obr. 2: Štruktúra procesov a parciálnych procesov vo vzdelávacej činnosti s manažérstvom kvality (PDCA cyklus). Zdroj: vlastné spracovanie.

Úspešnosť manažérstva procesov je možné dosiahnuť, ak sú riadené v štyroch fázach PDCA cyklu:

- plánovanie (P): stanovenie poslania, cieľov a činností,
- realizácia (D): organizovanie a vedenie,
- kontrolovanie (C): zisťovanie výsledkov a vyhodnocovanie,
- zasahovanie (A) do ďalších procesov na základe výsledkov.

Na základe skúseností a pripomienok (aj z predchádzajúcich kurzov) boli realizované témy kurzu pre účastníkov v rozsahu 22 hodín priamej výučby a 2 hodiny konzultácií k záverečnej práci:

I. Úvod do kvality, kvalita školy a kvalita výučby.

II. Plánovanie programu kvalitnej výučby (vzdelanostný profil absolventa, informačný list predmetu, plánovanie priebehu a kontrolovania výsledkov výučby).

III. Zvyšovanie kvality vzdelávacích aktivít (prednáška, cvičenie, seminár).

IV. Zvyšovanie kvality hodnotenia výkonov študentov.

V. Systém manažérstva kvality výučby: poslanie a ciele, princípy, oblasti a indikátory, štandardy kvality výučby, nástroje merania kvality výučby.

VI. Záverečné kolokvium s obhajobou záverečnej práce absolventa, s vypracovaným študijným programom, zistenými výsledkami výučby a vyhodnotením kurzu.

Výsledky

V prvom polroku 2016 (do 30. júna) úspešne ukončilo kurz 32 účastníkov z rôznych fakúlt Technickej univerzity. Na záver kurzu sa pravidelne predkladá dotazník pre zhodnotenie kurzu (v zátvorke je uvedené percento zvolených odpovedí spomedzi 32 účastníkov):

1. Aký je Váš názor na zaradenie kurzu pre všetkých učiteľov na Technickej univerzite

a) silne súhlasím (50 %)

d) nesúhlasím (0 %)

b) súhlasím (50 %)

e) silne nesúhlasím (0 %)

c) neviem sa k tomu vyjadriť (0 %)

2. Myslíte si, že absolvovanie kurzu Manažérstvo kvality výučby na VŠ bude pre Vaše uplatnenie v učiteľskej praxi:

a) veľmi užitočné (43,8 %)

d) málo užitočné (0 %)

b) užitočné (53,1 %)

e) neužitočné (0 %)

c) neviem (3,1 %)

3. Svoju aktivitu v rámci kurzu hodnotím ako

a) výbornú (6,2 %)

d) slabú (0 %)

b) veľmi dobrú (59,4 %)

e) nedostatočnú (0 %)

c) dobrú (34,4 %)

4. S absolvovaným kurzom Manažérstvo kvality výučby na vysokej škole som celkovo:

a) mimoriadne spokojný (21,9 %) d) málo spokojný (0 %)

b) veľmi spokojný (62,5 %)

e) nespokojný (0 %)

c) spokojný (15,6 %)

5. Pokúste sa charakterizovať ideálny spôsob organizácie a výučby Manažérstva kvality výučby na VŠ, ktoré by spĺňali všetky Vaše prania a očakávania.

6. Na čo odporúčate venovať pri výučbe v kurze Manažérstvo kvality výučby na vysokej škole hlavný dôraz ?

Výsledky hodnotení absolventov kurzu v r. 2016 sú veľmi podobné hodnoteniam absolventov kurzu z predchádzajúcich rokov. V dotazníkoch pre záverečné hodnotenie kurzu Manažérstva kvality výučby na vysokých školách vyjadrilo celkovú svoju spokojnosť až mimoriadnu spokojnosť s kurzom všetkých 32 absolventov.

Takmer jednoznačne všetci absolventi kurzu vyslovili názor, že absolvovanie kurzu bude pre ich uplatnenie v učiteľskej praxi užitočné až veľmi užitočné.

Všetci absolventi súhlasia až veľmi súhlasia so zaradením všetkých učiteľov Technickej univerzity do kurzu.

Prevažná väčšina súhlasí aj s organizáciou a časovým rozdelením stretnutí: prezenčná metóda v rozsahu 24 hodín vzdelávacích činností formou prednášok, cvičení, konzultácií a záverečnej práce (5 stretnutí po 4 h počas jedného semestra, 2 h konzultácií a 2 h pre záverečné kolokvium).

Podobne ako tomu bolo aj v predchádzajúcich kurzoch Manažérstva kvality výučby, ocenili účastníci na jednotlivých lekciami predovšetkým príťažlivosť tém kurzu kvality, pripravenosť a profesionálny prístup lektora, jeho zanietenosť pre problematiku, schopnosti zaujať, pripravenosť počítačových prezentácií k jednotlivým témam kurzu, komunikáciu na lekciami, možnosť otvorených diskusií o súčasných problémoch vo vysokoškolskej výučbe, ale aj príjemnú sociálnu klímu na lekciami kurzu.

Prevažná väčšina absolventov kurzu súhlasí s preberanými témami v kurze, nemajú k nim zásadné pripomienky. Najviac ich zaujali ukážky kvalitných vzdelávacích aktivít (prednáška a cvičenie uvedených lektorom). Ešte viac pozornosti navrhujú venovať príprave záverečnej práce s programom výučby predmetu, na ktorú boli vyčlenené aj 2 hodiny konzultácií. Jednoznačne veľkú spokojnosť prejavili absolventi so študijnými materiálmi, ktoré sú publikované na webovom sídle <http://web.tuke.sk/kip/> k problematike manažérstva kvality výučby.

Diskusia

Hlavným cieľom manažérstva kvality výučby je priblížiť proces výučby k potrebám a očakávaniam zainteresovaných partnerov; optimalizovať procesy vyučovania a učenia sa, pri ktorých dochádza k uspokojovaniu požiadaviek (vzdelávacích potrieb a očakávaní spojených s výučbou) predovšetkým študentov, aby sa zvýšila ich úspešnosť absolvovaného štúdia a neskôr aj úspešnosť na trhu práce. Súčasne sa majú dosahovať vytýčené ciele v tvorivo-humanistickej výučbe, pri racionálnych nákladoch na výučbu, realizovať uzavretý PDCA cyklus s uplatňovaním vnútorných mechanizmov kvality. To všetko je potrebné objektívne merať, hodnotiť a prijímať opatrenia vo výučbe.

Z priebežných hodnotení lekcií kurzu prostredníctvom dotazníkov vyplýva, že podobne ako v predchádzajúcich kurzoch aj teraz prevláda jednoznačný názor účastníkov, že takýto kurz by mali absolvovať všetci učitelia na Technickej univerzite. Stále častejšie sa objavuje aj názor, že by ho mali absolvovať aj vedúci pracovníci, zvlášť vedúci katedier (aj keď niektorí ho už absolvovali).

Účastníci kurzu by chceli pripomenúť, že hlavným cieľom škôl je vzdelávanie študentov, pretože tlaky zamerané len na publikačnú činnosť učiteľov a riešenie projektov na katedrách nedávajú im dostatočný priestor a čas pre skvalitňovanie výučby. Na záverečnom kolokviu kurzu kvality sa pravidelne zúčastňuje aj prorektor pre vzdelávanie. Účastníci odporúčajú, navrhujú, aby sa tohto kolokvia zúčastňovali aj ďalší funkcionári fakúlt a univerzity.

Manažérom kvality výučby je samotný učiteľ, ktorého primárnou úlohou je zabezpečovanie poslanie, cieľov a smerovania jeho výučby na základe strategických zámerov školy, čo môže prejavíť v príprave kvalitného programu svojej výučby a následne v samotných vzdelávacích činnostiach.

Záver

Systémy manažérstva kvality v škole sú účinné vtedy, keď rozvíjajú kvalitu výučby v študijných skupinách a predovšetkým kvalitu a efektivitu vlastného učenia sa študentov. Manažérstvo kvality vysokoškolskej výučby patrí medzi najaktuálnejšie inovácie profesionality vysokoškolského učiteľa, jeho učiteľských kompetencií. Vytvorením náležitých podmienok pre prácu vysokoškolských učiteľov a rozvojom ich profesionálneho rastu možno zlepšiť kvalitu výučby (predovšetkým prednášok, cvičení, seminárov, skúšok), ako najdôležitejšieho procesu na vysokej škole a hlavnej oblasti kvality vysokej školy.

Kurz Manažérstvo kvality vysokoškolskej výučby, ktorý už niekoľko

rokov uskutočňujeme na Technickej univerzite v Košiciach, vo svojej jedinečnosti na Slovensku napĺňa uvedené myšlienky implementácie kvality do výučby (na rozdiel od častejšie sa vyskytujúceho manažérstva kvality školy, či kvality vzdelávacieho systému).

Výskumne orientovaná literatúra na tému kvalita školy je pomerne bohatá. Mnoho autorov pracujúcich v empirických výskumoch s tematikou kvalita vo vzdelávaní vyzýva k zameraniu pozornosti na kvalitu výučby (Janík, 2012). Je potrebné posunúť zorné pole na to hlavné, čo sa v škole deje – vyučovanie a učenie sa.

Kvalita výučby ako kľúčová záležitosť školy, by sa mala vyučovať na fakultách v učiteľskej príprave pre všetky stupne škôl. S kvalitným učiteľským vzdelanostným základom by školskí pracovníci, riadiaci úradníci v školstve, akademici, mohli byť efektívnejším prínosom pre komplexné vytváranie podmienok vo vzdelávaní národa.

Veľmi pozitívne ohlasy medzi absolventmi kurzu Manažérstva kvality výučby na Technickej univerzite, ale aj záujem našich i zahraničných inštitúcií, sú pre nás dostatočným stimulom, ale aj našou zodpovednosťou, pre ďalšie organizovanie rozvíjania učiteľských kompetencií takouto netradičnou formou. Súčasne si uvedomujeme, že uvedená problematika nie je doterajšími našimi aktivitami ani zďaleka vyčerpaná, že by bolo potrebné pri uvádzaní tohto manažérstva do výučby mať aj následné výsledky pôsobenia učiteľov vo vzdelávacích aktivitách.

Isté je však to, že nič sa v školstve nezmení, ak sa nezmení učiteľstvo. Poslaním manažérstva kvality výučby je predovšetkým uspokojovanie vzdelávacích potrieb a očakávaní študenta a profesijných potrieb učiteľa vo výučbe a zefektívnenie výsledkov výučby. Podporuje a deklaruje sa takto expertnosť učiteľa, jeho profesionálna zodpovednosť, posilňuje sa učiteľská morálka, zanietenosť pre učiteľstvo, ale aj sebadôvera vysokoškolského učiteľa voči sebe samému, ako súčasť jeho cti a hrdosti. Tým sa zvyšuje aj dôvera verejnosti k učiteľstvu, prestíž učiteľskej profesie v spoločnosti.

Literatúra

BLAŠKO, M. a P. RASCHMAN, 2012. Management of the Quality of Teaching at Universities – a Course for Teachers at the TU of Košice developed within the Operational Programme „Education“. In: *Zborník z medzinárodnej konferencie o eLearningových technológiách a ich aplikáciách 8.-9.11.2012*. Stará Lesná, Vysoké Tatry.

BLAŠKO, M., 2013. *Kvalita v systéme modernej výučby*. Košice: Technická univerzita. ISBN 978-80-553-1281-1.

Dostupné aj z:

<http://web.tuke.sk/kip/main.php?om=1310&res=low&menu=1310>

BLAŠKO, M., 2015. Sebareflexívny model systému manažérstva kvality pre učiteľa. In: *Edukácia*. Košice: UPJŠ, Katedra pedagogiky. Roč. 1, č. 1., s. 38 – 43. ISSN 1339-8725.

BLAŠKO, M. a P. RASCHMAN, 2015. Quality management of teaching – learning process at the Technical University in Košice (Slovakia). In: *4th International Scientific Forum, ISF 2015*. Oxford: United Kingdom, Proceedings Vol.1. p. 395 – 404. ISBN 978-608-4642-42-8.

HVOZDÍK, J., 1994. *Motivácia a regulácia v osobnosti žiaka*. Prešov: FF UPJŠ. ISBN 80-08-00376-6.

JANÍK, T., 2012. Kvalita výuky: vymezení pojmů a způsobů jeho užívání. In: *Pedagogika*. Roč. 62, č. 3, s. 244 – 261. ISSN 0031-3815.

Adresa autora

doc. RNDr. Michal Blaško, PhD.

Katedra inžinierskej pedagogiky Technickej univerzity,

B. Němcovej 32, 042 00 Košice

michal.blasko@tuke.sk